

Mobiltelefon alkalmazások siket felhasználóknak

FELDHOFFER GERGELY, BÁRDI TAMÁS, JUNG GERGELY, HEGEDŰS IVÁN MIHÁLY

*Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Információs Technológia Kar
{flugl, bardi, junge, hegivmi}@digitus.itk.ppke.hu*

Kulcsszavak: mobiltelefon, Symbian mobil operációs rendszer, hallássérültek

Cikkünkben egy olyan rendszert írunk le, ami lehetővé teszi siket vagy hallássérült emberek beszédérzékelését olyan esetekben, amikor nincs lehetőségük szájáról olvasni. A célunk hordozható készülék, lehetőleg egy mobiltelefon fejlesztése, ami beszédhangból közvetlenül egy modellezett száj vagy fej mozgását tudja előállítani. Ez a cikk a fejlesztés mobiltelefon-specifikus részleteire koncentrál.

1. Bevezető

A napjainkban kapható legfejlettebb mobiltelefon készülékek gyors processzoroknak, nagy tárhelykapacitásuknak és multimédiás képességeiknek köszönhetően igen sokrétűen használhatók. A már megszokott hang és üzenetküldő szolgáltatások mellett fényképezőgépként, szövegszerkesztőként, és már televízióként is működnek. A készülékekben rejlő lehetőségek a már meglévő hasznos és kevésbé hasznos alkalmazásokon túlmutatnak. A gyártók és a szolgáltatók üdvözölnék minden jó elképzelést, amely valóban hasznos és vonzó funkciókkal egészíti ki a telefonjaikat. Ilyen jellegű fejlesztésekre igyekeznek ösztönözni külső cégeket, szervezeteket.

A PPKE ITK-n az elmúlt évben egy kutatás-fejlesztési projektbe kezdtünk, melynek fő célja, hogy hallássérült felhasználók mobiltelefonos kommunikációs lehetőségeit javítsuk, minél jobban kiaknázva e készülékek képességeit. A beszéd teremt talán a legközvetlenebb és hatékonyabb kommunikációs kapcsolatot ember és ember között, ezért nem meglepő, hogy a telefon eredendően és legnagyobb részben még ma is beszéd átvitelére szolgál. Azonban a hang információ a siketek és nagyothallók számára hozzáférhetetlen.

A projektünk célja, hogy beszédből egy okostelefon által más modalitásban megjeleníthető információt képezzünk, amely tényleges segítséget jelenthet a siketek hallókkal való kapcsolat tartásában. Konkrétan egy a telefon grafikus kijelzőjén megjelenő animált beszélő fejre gondoltunk, melynek szájmozgásairól a beszéd olvasható [1].

A másik lehetőség egy a telefonhoz csatlakoztatható taktilis kijelző, mely a tapintási érzékünkre hat. Mindkét elképzeléshez szükség van valós időben működő beszédhangelemző modulra, ezért első lépésben ezt készítettük el.

Jelen cikkünk tárgya ez a Symbian operációs rendszerre fejlesztett program, mely a beérkező beszédjelből a legtöbb automatikus felismerő rendszerben használatos mel-kepsztrum sajátságvektorokat képezi. Ér-

demesnek látjuk beszámolni a fejlesztési folyamat mobiltelefonos környezet adta nehézségeiről, sajátosságairól.

2. A mobiltelefon mint platform

Egy ma kapható okostelefonban 100-200 MHz-es órajelű processzor van, de a leggyorsabbak akár 250 MHz-nél magasabb órajelű frekvenciával is működnek és belső memóriájuk 64 MB is lehet. A 90-es évek elején az első hordozható személyi számítógépeknek ennél jóval kisebb volt a teljesítményük. Például az első kereskedelmi forgalomban megjelent laptop, a NEC Ultralite-nak csak 8 MHz-es órajele volt. Nem meglepő tehát, hogy napjaink telefonjai a legkülönfélébb alkalmazások futtatására képesek.

A mobiltelefonokra írt alkalmazások gyors terjedésének a másik oka, hogy több rendszerhez is létezik nyilvános fejlesztőkörnyezet. Ilyen a Symbian OS is, de ilyennek tekinthető bármely Java MIDP futtatásra alkalmas készülék is.

Létezik ezen kívül a PocketPC család, ami Windows CE vagy Windows Mobile rendszert használ, ezek egyelőre mobiltelefon funkcióval nem terjedtek el, mint ahogy a PalmOS alapú kézi számítógépekre sem jellemző a GSM kommunikáció. A Symbian-os készülékek megjelenése előtt a telefonon futó programokat kizárólag a gyártók készítették, és a felhasználó utólag nem tudott azokra újabbakat telepíteni. A szabványosított nyílt rendszerek ezzel szemben lehetővé teszik, hogy a felhasználó harmadik fél által készített alkalmazásokat telepítsen, így létrejött a telefonon futó programok piaca [2,3].

2.1. A Symbian mobil operációs rendszer

A Symbian konzorciumot a Nokia, az Ericsson, a Psion és a Motorola alapította 1998-ban. A Symbian-t úgy tervezték, hogy kompakt hordozható eszközök operációs rendszereként működjön. A mobil piacon az első sikert a 2000-ben bemutatott 6.0 verzió aratta. A 7.0-ás verzió már kifejezetten mobil telefonokra optimalizált

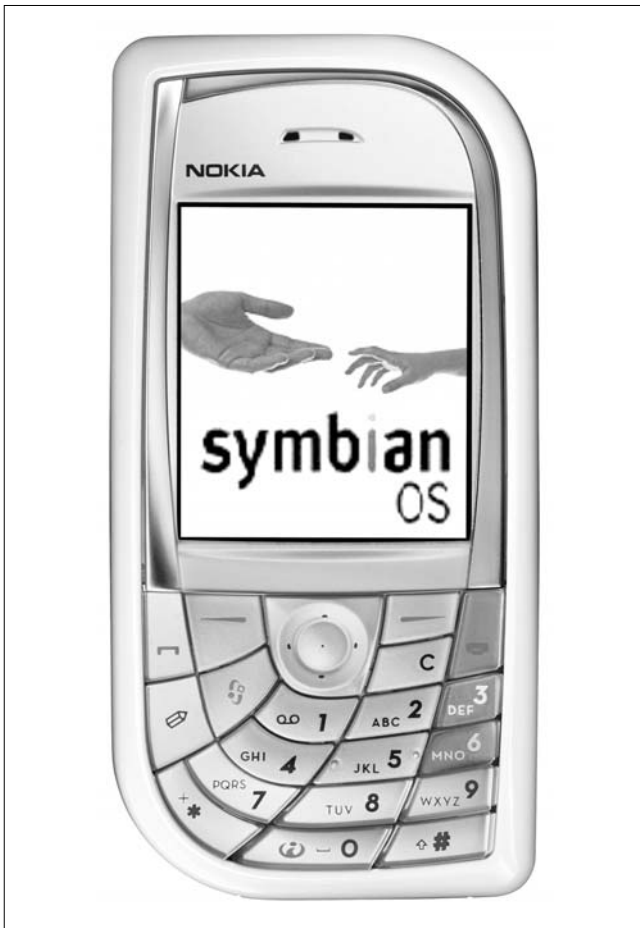
rendszernek számított, az idén megjelent 9.0-ás változat pedig a 3G mobil hálózatokon is működtethető.

Ahogy a telefonok piaca fejlődik, a keretrendszereknek alkalmazkodniuk kell a növekvő igényekhez. Ez olyan fejlesztési eljárás létrejöttéhez vezetett, ahol az operációs rendszerek szinte készülékről készülékre változnak. Miközben a jó operációs rendszer egyik fontos tulajdonsága a hordozhatóság, jóformán alig találni két egyformán programozható telefonmodellt, mert egymást érik a fejlesztések. Egy konkrét példa erre a Nokia telefonok Series 60-as sorozatának (S60) fejlődése. Az S60-as szabványnak a 2.0 verziója 2003-ban, a 3.0-ás 2005 közepén jelenik meg, és a kettő között háromszor bővült a rendszer olyan szolgáltatásokkal, melyek az előző szabványokban nem szerepelnek. Szerencsére ezek a sorozatok visszafelé kompatibilisek.

2.2. Az alkalmazott készülékek

Két típuson dolgoztunk: Nokia 7610-esen (1. ábra) és Sony Ericsson P910-esen. Mindkettőnek StrongARM processzora van. Ez egy RISC processzor, amit csekély tárigényűre és fogyasztásúra alakítottak ki. A gépi kód mérete ilyen processzorokon töredéke az x86-osokénak. A Nokia 176x208-as és az Ericsson 208x320-as képfelbontása alacsonynak tűnhet, de ha a kijelző méretét is figyelembe vesszük, DPI-ben ezek a folyadékkristályos kijelzők a modern monitorokéval egy kategóriába esnek.

1. ábra A Nokia 7610-es

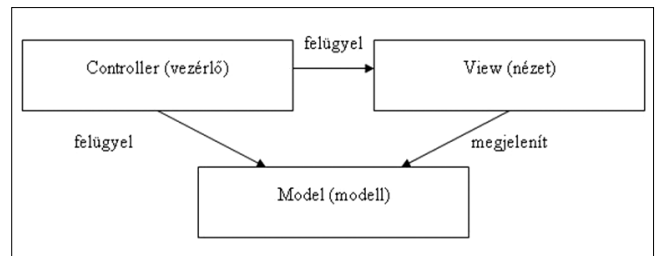
3. Fejlesztés Symbianra

A hagyományos gyakorlat azt várná el, hogy a platform hordozza a fejlesztőeszközöket, de nem nehéz belátni, hogy a mobiltelefon nem a legalkalmasabb eszköz programszöveg kezelésére. Ehelyett keresztfordító programokat használnak, amelyek lehetővé teszik, hogy a fejlesztő PC-n megírja a programot, majd lefordítsa a készülékre.

A folyamat kényelmesebbé tehető, ha van egy emulátor az eszközhöz, amivel az alkalmazás már a PC-n ellenőrizhető. Az említett gyors piaci fejlődés az operációs rendszerre való fejlesztésben viszont nehézségeket okoz. Az emulátorok általában csak a nagy verzióugrásoknál készülnek el, ezért gyakori, hogy egy-egy alkalmazás csak telefonon fut, az emulátoron viszont nem, mert kihasznál az emulátorból még hiányzó szolgáltatásokat. Az ellenkező eset is felléphet, az emulátorban működő program nem feltétlenül fordítható le az eszközre, mert PC-n jóval enyhébb megkötések vannak például a verem méretére. Összességében az emulátorokról azt lehet mondani, hogy segítenek az apró fejlesztési lépésekben, de nem garantálják a helyes működést.

Az operációs rendszer szolgáltatásait C++ osztály hierarchiába szervezték, támogatva az objektumorientált programozást. Nem ritka, hogy egy szolgáltatás igénybe vételéhez a hiányzó lényegi részeket absztrakt osztálytól kell örökölni, és megvalósítani.

Az operációs rendszer szolgáltatásait ugyanis nem egy egyszerű API, hanem egy teljes fejlesztői könyvtár formájában nyújtják, ahol a programot előre adott szerkezetben érdemes felépíteni. Ez a Model-View-Controller (MVC) architektúra, ahol a program tartalma, ki- és bemeneti lehetőségei és képe egymástól elkülönül (2. ábra). Ezt a szerkezetet ösztönzi, hogy a Symbian rendszer rendelkezik ősosztályokkal, amikből az MVC komponensek örökölhetők, és így a főbb kontrollfolyamatokat átvállalják a programozótól. Ez nagymértékben hasonló a mai ablakkezelést támogató PC-s fejlesztőkörnyezetekhez.

2. ábra Az MVC modell

Mindazonáltal a szabványos C++ nyelvnek nem teljes egésze használható a Symbian fejlesztőkörnyezetben. Az STL (Standard Template Library) nem használható, ezért az eredetileg a C++ szabványhoz tartozó könyvtár helyett a Symbian saját konténerait ajánlják. Az STL hiányát azóta egy a Symbiantól független csoport orvosolta, és elkészült az STL port, ami egyszer-

rűbb rendszereszközökkel valósítja meg az STL szolgáltatásait. Azonban a Symbian még a C++ nyelv szabályait is szigorította, melyek egy része nem feltétlenül látszik szükségesnek.

A legfőbb lehetőségek, amiktől a Symbian megfosztja a C++ programozót, a kivételkezelés, a többszörös öröklődés egy része, és több kényelmes lehetőség az objektumok kezelésére. A megszorításokat a Symbian alkotói minden esetben a hardver korlátaival magyarázzák, ami a gyorsan fejlődő eszközök mellett több esetben nehezen érthető.

3.1. A hangkezelés nehézségei

Egy olyan alkalmazásnak, amely hang elemzésével képi és taktilis információkat állít elő, bizonyos alapkövetelményeknek meg kell felelnie. Képesnek kell lennie a hang folytonos feldolgozására, lehetőség szerint minél kisebb átmeneti tárolóval, és ügyelni kell arra, hogy a rendszer késleltetése ne növekedjen. A taktilis információk közvetítéséhez a hardverre és a szoftverre egyaránt szükség van. A hang elemzéséhez pedig memória- és processzorkímélő algoritmusok olyan kialakítására van szükségünk, ami a kritikus követelményeknek megfelel.

A Symbian első verziói a hang kezelésében a felvételre és lejátszásra szorítottak, ilyenkor egy függvényhívással megkezdődött a rögzítés, egy másik hívással pedig befejeződött. Ez a működés kényelmetlen a folyamatos hangkezeléshez, mivel nincs kettős puffereles, így a szakasz felvételének befejezése és a következő kezdése közötti idő elvész.

Az újabb verziókban ezt a területet kibővítették és lehetőség nyílik audio stream használatára, ahol már csak a callback függvényt kell megírni, amivel a megtelt puffer tartalmát feldolgozhatjuk. Az általunk használt telefon rendszere nem tartalmazza ezt, ezért egy hiánypótló MdaAudioInputStream könyvtárat használtunk, ami kettős puffereles nélkül tud folyamatosan hangot kezelni.

A grafika az egyik legkényelmesebben használható terület a Symbian OS programozásában. Mivel a programunk beleágyazódik az űsosztályokba, a kirajzoláért felelős programrészek egyszerűen kezelhetők.

A mobiltelefonok egy része szabványos csatolófelülettel rendelkezik, ahol lehetőség van tetszőleges hardver csatlakoztatására. Ez adta az ötletet, hogy a siketek körében sikerrel alkalmazott taktilis kijelzők, mint például a rezgőmotorral ellátott gyűrű, részét képezze a rendszernek. Folyik a kutatás egy olyan vibrátor építésére, ami olyan hangelemző eljárás eredményeképpen rezeg, ami a siketeknek a legjobban feldolgozható információt adja.

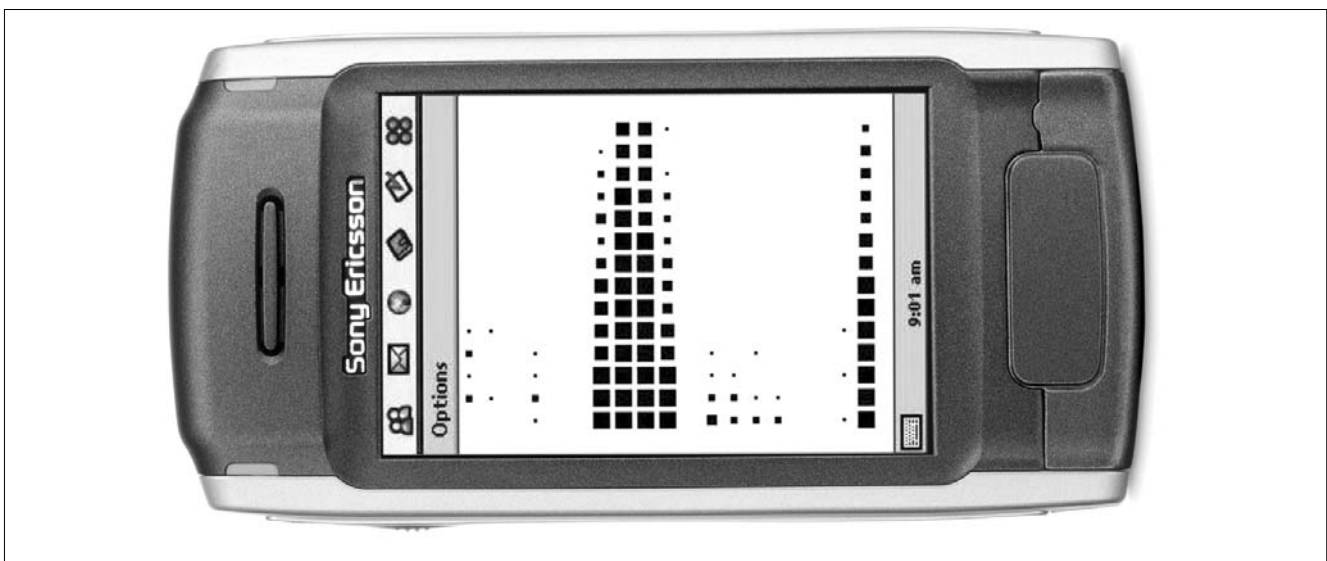
3.2. A programmotor elkészítésének folyamata

Az egyik sarkalatos pont a fejlesztési terv kidolgozásakor a hibakeresési módszerek kialakítása. Sajnos a Symbian-rendszerek, mint elsősorban grafikus rendszerek, az alfanumerikus kijelzésben a kijelző természete miatt korlátozottak, ráadásul a szöveges és numerikus adatok keverése a konzol alapú környezetekhez képest bonyolult programkódot kíván. Ezért az a döntés született, hogy a külön tesztelhető részeket PC-n készítjük el, és az így kapott programmotort utólag építjük be a rendszerbe. Így jött létre az FFT algoritmus is, amit DOS/Windows környezetben készítettünk el, majd a jól ellenőrzött kódot az MVC szerkezetnek megfelelően illesztettük a Symbian-ra írt programba. Ez a módszer zökkenőmentesen működött a mel-skála programozásánál is. Mivel a hangból képet előállító rendszert még kutatjuk, egyelőre a telefonokra nem készítettünk további elemző részeket.

4. A beszédelemző

A bejövő beszédjelet a programunk 40 ms hosszú átfedés nélküli ablakokra bontja. Hamming ablak alkalmazása után a mel-spektrum szerint 16 sávban átlagoljuk

3. ábra A spektrumelemző futás közben a SonyEricsson készülékén

az intenzitást. A kiszámított értékeket a kijelzőn a sötét színű négyzetek nagyságával érzékeltetjük, a *foto*n látható módon (3. ábra). Számítási szempontból a beszédelemző lelke a gyors Fourier-transzformáció. Ehhez a Decimation-in-time Radix-2 FFT algoritmust írtuk át Symbian-ra.

A Radix-2 algoritmus előnye a kis kódméret, ami mobiltelefonon fontos szempont. A Radix-4 és más FFT változatok csak néhány százalékkal gyorsabbak, viszont a kódméretük többszöröse a Radix-2-nek. További előny, hogy 2-hatvány méretű tömbökön tud dolgozni, és nem csak 4-hatvány méretűeken.

Az eljárás verzióinkban 32 bites lebegőpontos számábrázolást használ (TReal32), amely pontosság a céljainkhoz elegendő. A telefonok processzorait jellemzően nem a lebegő pontos műveletek gyors elvégzésére tervezték. Egy fix-pontos számokkal dolgozó FFT sokkal gyorsabban lefutna, de akkor a számértékek túlcserdulását megakadályozandó túl sokat kellene engedni a numerikus pontosságból.

A tárhasználat csökkentése érdekében néhány DSP programozásban használatos trükköt vetettünk be. Az egyikre azért van szükség, mert az FFT komplex számokat vár bemenetként, viszont az ablakozott beszédjel valós. A legegyszerűbb megoldás az lenne, hogy az imaginárius részt feltöltjük mindenütt nullákkal, ami viszont a tárigényt fölöslegesen megkétszerezné. Ezért inkább a valós tömbünket egy fele annyi elemből álló komplex tömbként értelmezzük, és erre számolunk FFT-t. Ebből lineáris időben dolgozó algoritmussal egyszerűen ki lehet számítani az eredeti valós vektor Fourier-transzformáltját.

A másik speciális megoldás, hogy az algoritmus „helyben” számol. Ez azt jelenti, hogy az összes műveletet a bemenetként kapott tömbön hajtja végre, és ebbe kapjuk a végeredményt is, így nem kell átmeneti tömböket plusszban lefoglalni. Az ilyen, helyben dolgozó FFT-k jellemzően bitreverz sorrendben adják ki a Fourier-transzformáltat, amit utólag lehet egy egyszerű rutin meghívásával rendes sorrendbe átrendezni. Mindezeket a belső műveleteket egy C++ osztályba csomagoltuk, hogy az objektumot használó programozó számára láthatatlanok maradjanak.

5. Összegzés

A mobiltelefonok mérete, kijelzője, és programozási kapacitása elegendő ahhoz, hogy további hasznos alkalmazásokat lehessen a siketek számára fejleszteni. A további kutatásoktól várjuk a választ arra a kérdésre is, hogy van-e az erőforrásokkal dolgozó algoritmusok között olyan, melynek hibaaránya már elfogadhatóan csekély.

A következő kutatási fázisban egyrészt algoritmusokat fogunk összehasonlítani a pontosság és az erőforráshasználat szempontjából, másrészt a kijelző hatékonyságát kívánjuk növelni. A pontosságot személyi számítógépeken és mobiltelefonokon futtatott tesztek-

kel vegyesen, egy siketekből álló tesztcsoporton fogjuk meghatározni.

Ezzel a technológiával lehetségessé válhat a beszédalapú alkalmazások sora, akár beszélőazonosítás, akár felismerési feladatok területén. A folyamat teljesen a telefonkészüléken fut, a szolgáltatótól nem vesz igénybe többlet számítási kapacitást.

Köszönetnyilvánítás

A szerzők hálásak az NKTH támogatásáért, a SINOSZ közreműködéséért és hasznos tanácsaiért, valamint a T-Mobile-nak, hogy a készülékeket rendelkezésünkre bocsátotta. Külön köszönjük Dr. Takács Györgynek az értékes segítségét és a témavezetést.

Irodalom

- [1] Bárdi T., Feldhoffer G., Harczos T., Srancsik B., Szabó G. D.: „Audiovizuális beszéd-adatbázisok és alkalmazásai”, Híradástechnika, 2005.
- [2] Charaf H., Csúcs G., Forstner B., Marossy K.: Symbian alapú szoftverfejlesztés, Szak, 2004.
- [3] J. Stichbury: Symbian OS Explained, Wiley, 2005.

